

GEMMA LIENAS
CUL DE SAC

Estrella Polar

Gemma Lienas

Cul de sac

Il·lustracions de Gemma Capdevila

Estrella Polar

Estrella Polar
Collecció L'Odissea

© 1984, Gemma Lienas i Massot
© Il·lustracions de Gemma Capdevila
© D'aquesta edició: 2010, Grup Editorial 62, s.l.u., Estrella Polar
Peu de la Creu 4, 08001 Barcelona

Disseny de col·lecció i coberta: Tamara Sánchez

La primera edició d'aquesta novel·la
va ser publicada per Empúries l'any 1986
Trenta-setena edició: octubre del 2008

Primera edició en aquest segell: setembre del 2010

www.estrellapolar.cat
info@estrellapolar.cat

Fotocomposició: Víctor Igual, s.l.
Impressió: Grafos
Dipòsit Legal: B-23.916-2010
ISBN: 978-84-9932-250-6

Prohibida qualsevol mena de còpia.
Tots els drets reservats.

Uf! Dos-cents vuitanta-cinc euros: quasi res!

En Joan es va aixecar les ulleres fins al front amb la mà esquerra, mentre amb la mà dreta es fregava els ulls, empetitits i cansats. Empetitits de tantes hores de treballar en aquell local mal il·luminat, i cansats de tan poques hores de dormir. S'havia de llevar molt d'hora, cada matí, per anar al Mercabarna, i, a més, les hores que s'estava al llit tampoc no les dormia totes: massa maldecaps, tenia en Joan.

Com s'ho faria per reunir l'endemà al matí els dos-cents vuitanta-cinc euros que li calien per pagar aquella factura? Vaja, si no tenia ni un cèntim. Prou que li deia ell a en Ramon, el seu fill de setze anys, cada cop que li reclamava diners per sortir amb els amics.

—No en tinc de diners, noi. La teva mare cuinant a l'escola i jo treballant al colmado fem el que podem

per tirar-te, a tu, endavant. Però, de luxes, no te'n podem donar.

I en Ramon mai no ho entenia i sempre s'empipava. És clar que la culpa de tot la tenia la dona. Ella va ser qui es va encaparrar a dur el fill a l'escola de la part alta de la ciutat on ella feia de cuinera i on, per aquesta raó, el noi podia estudiar de franc. Però no era l'escola que li convenia, en Joan ho veia clar; l'ambient era desmesuradament luxós.

Maquinalment va prémer el botó que obria el calaix de la caixa enregistradora: gairebé buit. Sí, ja ho sabia que no hi havia ni cinc de calaix. Aquell dia, havia fet pocs diners tot i ser, com sempre, l'únic colmado d'aquella zona de Sant Gervasi que havia obert a primera hora del matí i havia tancat tocadetes les nou del vespre. El lema d'en Joan era: de sol a sol al servei de la clientela. Fins i tot de tres a cinc de la tarda, quan la reixa de ferro era tancada, les clientes podien tustar al vidre.

—Joan, obri'm, sisplau, que necessito farina de galeta per arrebossar la carn.

—Joan, per favor, que em podria obrir que a casa ens hem quedat sense paper higiènic?

I en Joan, que dins de la botiga menjava un entrepà i una mica de fruita a tall de dinar, les sentia i deia:

—Ja va, ja va.

I obria la reixa de ferro per donar a les clientes de tota la vida allò que necessitaven amb tanta urgència.

Malgrat, però, la dedicació d'en Joan, el negoci no

prosperava. Les senyores del barri de Sant Gervasi estaven acostumades a les millors marques d'arròs, de pasta, d'embotits, de tonyina... I en Joan no sempre podia vendre aquelles marques tan cares: un mes sí, i un altre també, però el tercer mes es retardava a pagar la factura i el proveïdor no li servia a temps el producte.

—Miri, senyor Serrat —li deien—, jo no li puc vendre dos-cents litres d'oli d'oliva refinat fins que no em pagui el que em deu des del vint d'octubre.

I així sempre. És clar, les clientes no ho acabaven d'entendre això: un dia els pujava a casa un oli d'oliva que hi cantaven els àngels i, temps després, un oli molt poc refinat i gairebé indigerible.

D'altra banda, les condicions del seu colmado —i deia «seu» amb molt d'orgull perquè feia a la vora de quinze anys que el tenia— no eren les millors per atendre una clientela, diguem-ne primmirada. La botiga era petita, no gaire més de quinze metres quadrats, és a dir, tan gran com una habitació de matrimoni de les dels pisos d'abans. En aquells quinze metres quadrats que s'obrien a peu de carrer, en Joan hi havia entaforat un congelador força gran on emmagatzemava verdures, peixos i plats precuinats; un taulell amb formatges, embotits i iogurts, i, suspesa al damunt del vidre, una balança; un taulell petit amb una caixa enregistradora; i sobretot lleixes, moltes lleixes a les parets del local; i a les lleixes, productes

de tota mena: arròs, pasta, galets, paper higiènic, lleixiu, sucs de fruites, vi... No hi cabien gaires mostres de cada producte, a les lleixes, a tot estirar quatre o cinc de cadascun.

Però a l'interior del local hi havia una rebotiga petita que li servia de magatzem i allí desava un romanent de cada article. Al vespre, quan ja havia acabat de vendre i tancava, es dedicava a omplir de nou les lleixes del colmado. A aquella hora sempre li feien mal els braços de carregar les caixes de fruites i verdures, de la botiga al carrer, i del carrer a la botiga. També li feien mal les cames de tant d'estar-se dret. Però, sobretot, li feia mal el cor de veure que tant d'esforç no servia per tirar endavant el negoci.

Dos-cents vuitanta-cinc euros.

I és clar que no hi havia ni cinc de calaix! A les onze del matí havia passat el cobrador de la llum amb una factura que s'havia de pagar inevitablement perquè, en cas contrari, li haurien tallat el subministrament. L'electricitat li era indispensable, no només per alimentar el congelador, sinó també per veure-s'hi, perquè el local, fins i tot a les hores de més claror, era molt fosc.

I ben mal ventilat era, també, el local. Les dues úniques sortides que tenia a l'exterior eren la porta que s'obria al carrer i una finestra petita i estreta que hi havia al capdamunt de la paret del fons de la rebotiga. En Joan deixava sempre entreoberta aquesta

finestra per tal que les males olors fugissin. La finestra sempre oberta, que donava al celobert de l'edifici de pisos al qual pertanyia el colmado d'en Joan, era un niu de raons amb la senyora que vivia a l'entresòl.

—Joan —li deia la senyora amb cara de prunes agres—, qualsevol dia m'entrarà a casa alguna rata que s'escaparà del colmado.

—Senyora Puigdefàbregues, jo no en tinc, de rates, a la meva botiga.

Però quan no es queixava de les possibles rates, la senyora Puigdefàbregues es lamentava de les olors que pujaven.

No és que fos mala persona, la senyora Puigdefàbregues, no. Simplement vetllava pels seus interessos. Una rata a casa no li hauria fet el pes. I la mala olor tampoc no li feia cap il·lusió, sobretot perquè a aquell celobert hi donava l'habitació de matrimoni, i el seu marit, que tenia molts fogots, necessitava dormir amb la finestra oberta hivern i estiu, i sovint s'empipava per la pudor que envaïa la cambra.

La senyora Puigdefàbregues era molt trempada i, fins i tot, divertida. Era una de les poques senyores del barri que sempre escrivia les notes en català. Els primers temps en Joan anava sempre de corcoll desxifrant les comandes.

—Joan, per l'amor de Déu!, si li demano llard, no em posi mantega! Miri, a veure si ho entén: el llard és

el que en castellà se'n diu *manteca*, i la mantega, *mantequilla*.

I així, de mica en mica, en Joan va anar aprenent força bé el català. Li va agafar gust per conèixer bé la seva llengua. Es va comprar un diccionari català-castellà, castellà-català, per poder saber-ne més i, fins potser un dia, ensenyar alguna paraula nova a la senyora Puigdefàbregues. I aquest dia va arribar. La senyora Puigdefàbregues havia escrit a la nota: 1 ampol·la de *lejía*. En Joan va somriure per sota el nas i li va telefonar.

—Senyora Puigdefàbregues, baixi un moment al colmado, sislau.

Quan la senyora va arribar, en Joan li va explicar amablement que en català *lejía* es diu *lleixiu*.

Un altre dia va produir-se una discussió violenta entre en Joan i la senyora Puigdefàbregues. Ella havia escrit a la nota que volia una llauna d'anxoves i en Joan li explicava que s'havia de dir seitó.

—Joan, estic ben segura que tan correcte és seitó com anxoves.

—No, senyora. S'ha de dir seitó.

Va pujar tant de to la discussió que la senyora Puigdefàbregues la va voler acabar.

—Ara vaig a casa a buscar un diccionari per demostrar-l'hi... Prepari's, Joan. Si jo tinc raó, baixaré amb una espasa per fer-lo passar per l'adreçador.

Deu minuts més tard la senyora Puigdefàbregues

entrava triomfalment a la botiga amb el diccionari a la mà esquerra i una espasa de juguina a la mà dreta. Quin tip de riure es va fer aquell dia!

No sempre reia d'aquella manera, però. Hi havia clientes que no tenien sentit de l'humor, n'hi havia que estaven constantment malhumorades, n'hi havia que es mostraven distants perquè ell, en Joan, era d'una altra classe social i, és clar, no s'hi feien, i n'hi havia fins i tot de desagradables, com la senyora Enfruns.

La senyora Enfruns sempre es queixava, mai res no era del seu grat. Unes vegades s'empipava perquè l'encàrrec del colmado li havia arribat massa tard. Aleshores enviava la minyona a la botiga per queixar-se.

—Diu la senyora que ja li havia dit que necessitava les coses abans de les dotze i ja són quarts d'una i encara no ens ho ha dut. Que no s'adona que no tindrem el dinar a punt quan arribaran els convidats?

Aquella minyona també les devia passar morades amb la senyora Enfruns, però no li quedava més remei, si volia menjar calent cada dia, d'aguantar les males cares de la mestressa i de portar els seus encàrrecs ara al colmado, ara al mercat, ara al forn. Sempre anava atrafegada i esbufegant perquè a casa de la senyora Enfruns tenia molta feina: havia de netejar, havia de cuinar, havia de rentar la roba, havia de comprar, havia de treure a passejar el gos...

El gos de la senyora Enfruns era tan antipàtic com la senyora i tenia la mateixa cara de males puces i el mateix posat tibet.

En Joan, tot i que li agradaven els animals, no el podia sofrir, el Cuqui, perquè tenia especial predilecció per fer les seves necessitats al davant del colmado. El Cuqui sempre aixecava la pota quan era a tocar de les caixes de verdura. En Joan sortia cridant. Si era la minyona la que portava el Cuqui, se n'anava avergonyida arrossegant el gos, que es negava a caminar. Si era la senyora Enfruns la que havia tret a passejar el Cuqui, responia a la cridòria d'en Joan amb crits molt més forts. I és que la senyora Enfruns tenia una veu molt potent que feia servir a tort i a dret. La feia servir fins i tot a casa. En Joan, això, ho sabia de bona tinta, l'havia sentida grapats de vegades escridassar tothom: els de fora de casa i els de casa. En realitat, la senyora Enfruns només era amable amb el seu gos:

—Qui és el ratolí de la casa? —li deia quan el veia moix i capcot.

—Cuqui, bonic i preciós, que et menjaràs una cuixeta de pollastre? —el cridava perquè anés a fer el seu tec.

Mira que oferir una cuixeta de pollastre al gos! En Joan no podia evitar mai de pensar en els plats de pedrers que es menjaven ells a casa o en les cassoles de patates viudes que guisava la seva dona, perquè

ells no lligaven els gossos amb llonganisses com a casa dels Enfruns.

Com a casa dels Enfruns o com a casa dels companys d'escola del seu fill. Ell mai no havia anat a cap d'aquestes cases, però es podia imaginar perfectament el luxe, l'abundància desmesurada, a través del que sentia dir a en Ramon i a la Júlia, que també coneixia moltes anècdotes de les famílies de casa bona.

—Aquests nens sí que viuen bé —solia dir la Júlia amb un deix d'enveja a la veu—. Ho tenen tot, no els falta res.

—No veus, dona, que això no els és gens bo? S'acostumen de petits a tenir qualsevol cosa sense esforç. Que volen un vídeo, aquí teniu el vídeo; que volen una moto, aquí teniu la moto. Això els fa malbé.

—Els fa malbé? Els fa feliços i ben feliços. I jo, en la mesura que pugui, faré el mateix per a en Ramon. Si ara no puc donar-li tot, almenys li dono una bona instrucció en una de les millors escoles de Barcelona i això li permetrà, en el futur, tenir una bona professió i viure bé.

En Joan sempre acabava aquestes converses bufant. La seva dona el posava nerviós quan deia tot allò. Li recordava la senyora Rius, la que vivia tres cases més avall del colmado. La senyora Rius era de les d'estirar més el braç que la màniga. Sempre anava vestida amb la mateixa roba: elegant i cara, però vella i antiga, d'una altra època, de l'època en què la

senyora Rius devia tenir molts diners. La senyora Rius es passejava pel carrer amb aires de grandesa, amb el cap altiu i l'esquena dreta. Ah!, però en Joan no es deixava pas enredar pel posat de marquesa que feia perquè sabia que la senyora Rius les passava magres i ben magres. Quan anava a comprar al colmado encarregava sempre només allò que necessitava per sopar aquell vespre, un parell d'ous, un tomàquet, una taronja... Feia anys que la senyora Rius no li comprava una dotzena d'ous o un quilo de taronges. Per què és tan ximple, la gent?, es deia en Joan, dissimular d'aquesta manera que van curts de diners, com si es tractés d'una cosa mal feta.

Però, també, quins maldecaps que li produïa no tenir els tres-cents euros que havia de pagar l'endemà! En Joan es va passar la mà pels cabells, bé, pels pocs cabells que li quedaven, i que ell es pentinava cada matí cap endavant per dissimular una mica la clepsa llisa i blanquinosa.

En Joan devia ser a la ratlla dels quaranta-sis anys, tot i que el posat trist dels seus ulls color de mel i la calba el feien semblar més gran. Tenia un bigoti gruixut i una boca de llavis també gruixuts i, quan parlava, se li omplia tot de saliva perquè parlava massa de pressa. El coll d'en Joan era tan curt que semblava que el cap se li enganxés directament al pit. Era panxut i no massa alt. Semblava bona persona.

Va sospirar. El negoci no anava massa bé, certa-

ment. Quina llàstima! Quan el va muntar, quinze anys enrere, el seu fill Ramon tenia tot just un any i ell en tenia trenta-un plens d'il·lusions.

—Ja ho veuràs, Júlia, ja ho veuràs. Ara la botiga és molt petita, però d'aquí a uns anys, quan el noi sigui gran, l'ampliarem comprant el local del costat, la merceria, perquè jo no crec que la mestressa de la merceria en vulgui fer res quan es jubili.

—Ai, Joan. Fas volar coloms —responia la Júlia.

—Quan tinguem els dos locals, en farem un supermercat ben modern i en Ramon m'ajudarà. Ja haurà acabat els estudis primaris i serà fort i jove per carregar caixes i ordenar les mercaderies, i jo m'asseuré a cobrar i a controlar. I tu, Júlia, podràs deixar de cuinar a l'escola.

La Júlia movia el cap i se n'anava sense dir res. Ella tenia altres plans per al seu Ramon. El noi seria metge o advocat o arquitecte i no pas botiguer.

Ara el noi ja tenia setze anys, feia quart d'ESO i no semblava pas que es poguessin arribar a complir els desitjos de la mare. El xicot no se'n sortia amb els estudis; cada any n'hi quedaven quatre o cinc de penjades. I, tanmateix, en Joan tampoc no aconseguia d'endur-se'l al colmado a treballar amb ell.

Tenia un os a l'esquena, en Ramon! Era mandrós per a feines de la botiga. I se n'avergonyia. I la Júlia sempre el defensava.

—Apa! Deixa el noi tranquil. No veus que en sor-

tir de l'escola no et pot ajudar perquè ha de fer els deures?

—Vinga, Joan, aquest dissabte no el facis anar al colmado que ha quedat per sortir amb els companys d'escola.

En Joan va mirar el rellotge. Les nou. Era molt tard. Havia d'anar cap a casa. La Júlia, i potser en Ramon, l'esperaven per sopar. Es va treure la bata blau marí, la va penjar darrere la porta de la rebotiga, es va posar la caçadora, va apagar els llums, va sortir al carrer i va donar dues voltes a la clau del cademat.